

РЕЦЕНЗИЯ

за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „Професор“, обявен в ДВ, бр. 22 от 16.03. 2021 г. по Професионално направление 1.2. Педагогика (Гражданско образование, Антикорупционно образование) за нуждите на ФП при СУ „Св. Климент Охридски“, с единствен кандидат доц. д-р Лиляна Иванова Стракова

Образование:

Доц.д-р Лиляна Иванова Стракова завършва висше образование през 1981 г. в СУ „Св. Климент Охридски“ като Магистър по педагогика. Професионалния си път започва като учител в 22 СУ и 135 СУ(1989-1991). Защитава дисертация на тема: „Нравственото развитие на учениците в 1-3 клас“ по професионалното направление Педагогика(теория на възпитанието и дидактика) през 1990 г. и придобива образователната и научна степен „Доктор“. Осъществява специализация в Хумболтовия университет – Берлин през 2008 г. и Университета „Жул Верн“, град Амиен - 2010 по програма за обмен на преподаватели.

Преподавателска, изследователска, обществена и административна дейности:

Кариерно израстване:

В периода 1991- 1993 г. доц.д-р Лиляна Стракова работи като асистент в УНСС. От 1993 постъпва на работа в СУ „Св. Климент Охридски“ като главен асистент. През 2000 г. придобива научното звание „Доцент“ . В момента работи в катедра „Социални дейности“.

Учебна натовареност:

Доц.д-р Л.Стракова води лекционни курсове и упражнения по Експериментална педагогика и Педагогика - специалност „ Социални дейности“, във ФП при „СУ Св. Климент Охридски“(1993...), както и дисциплини по създадените от нея учебни програми. Била е преподавател в Магистърска програма „Стопанско управление“–„Управление на човешките ресурси“ (в екип)Югозападен университет „Неофит Рилски“2000-2003; Доц.д-р Л.Стракова е член и на екип по създаване на учебен план на спец. Икономическа педагогика (съвместно със Стопански факултет на СУ) 2002; Ръководител е на магистърска програма „Съвременни образователни технологии“ (с придобиване на професионална квалификация „учител“) – от 2010 до сега.

Доц.д-р Лиляна Стракова е авторитетен преподавател, притежаващ ярко изразени професионални умения за приобщаване на студентите към научното познание и създаване на устойчив изследователски интерес към актуалните теми на педагогическото ежедневие.

Участие в създаване на учебна документация:

Доц.д-р Лиляна Стракова разработва научно обосновани съвременни учебни програми за:

- ✓ *бакалаври* по: Педагогика (Биологически факултет, Философски факултет и Физически факултет); Теория на възпитанието-упражнения; Експериментална педагогика–лекции и упражнения; Гражданско образование–лекции и упражнения; Антикорупционно образование–лекции и упражнения; Сексолого-педагогически проблеми в детско-юношеска възраст-лекции и упражнения.
- ✓ *магистри* по програми „Съвременни образователни технологии“ и „Социални дейности“: Взаимодействието между семейството и училището; Работа с деца с агресивно поведение; Образователни и възпитателни ценности в учебното съдържание; Стратегии за повишаване ефективността на учителя като класен ръководител; Професионални ценности и норми в социалната работа.

административни и обществени ангажименти:

Доц.д-р Лиляна Стракова е авторитетен ръководител – високо уважавана и ценена е от факултетската общност като съвременен управленец, с отлични мениджърски умения и висока нравственост. Заемала е и заема административни длъжности в СУ „Св.Климент Охридски“ като: Ръководител на „Център по гражданско образование“ от 2010 - до сега; Ръководител на катедра Социална работа“ (2007-2014); Зам.-декан на ФП – ОКС „Бакалавър“ (2014-2019); Декан на ФП – от м. октомври, 2019.

Доц.д-р Лиляна Стракова е търсена и като експерт и като добър организатор, умеещ да работи в екип и едновременно с това да отстоява лична позиция. Член е на редколегията на Годишника на СУ „Св. Климент Охридски“, книга Педагогика СУ от 2013–до сега. Член е на редколегията на електронно списание по Социална работа, ФП при СУ „Св. Климент Охридски“ и Министерство на труда и социалната политика (ЦРЧРРИ) от 2012г. до сега. Член е на Координационния съвет на Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи към МТСП.

Участие в научни проекти:

Доц.д-р Лиляна Стракова участва активно като ръководител и член на социално-значими научни проекти в авторитетни наши и чужди научни организации:

- Проучване на опита в подготовката на докторанти по социални дейности – ръководител;
- Междуинституционалното партньорство за утвърждаване на престижа на социалния работник - член;

- Популяризиране на научни постижения и практически новости в социалната работа чрез научно електронно списание – ръководител;
- Проучване на опита на социалната работа в общински и локални структури – ръководител;
- Социалната работа през погледа на практикуващите студенти и социалните работници – ръководител;
- Изграждане на институционален капацитет на МТСП , ЦРЧРРИ – член на МТСП – международна организация на труда;
- Социална работа с малолетни и непълнолетни майки роми – ръководител;
- Управление на образователния и възпитателен процес в българското училище – член;
- Гражданско образование и граждански компетентности в българското училище – член;
- Гражданското образование на учениците в средното училище – европейският опит и перспектива – ръководител;
- Изследване на причините за отпадане на децата от училище в България – член;
- Прозрачност и гласност чрез академичен омбудсман – член;
- Антикорупционно образование и гражданско противодействие на корупцията – член.

Цитирания:

Доц. Д-р Лиляна Стракова е разпознаваема сред педагогическата общност. Доказателство за това са отразените цитирания, които авторката е приложила:

Цитирания или рецензии в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томовете (SCOPUS) и (WoS) /15/;

Цитирания в монографии и колективни томовете с научно рецензиране /10/;

Цитирания или рецензии в нереферирани списания с научно рецензиране /12/;

Други цитирания /7/.

Анализ на научното творчество:

В конкурса за професор доц. д-р Лиляна Стракова участва със следния списък категоризирани публикации:

1. *Монография, с качествата на хабилитационен труд : „Граждански ценности и гражданско образование“, Университетско издателство "Св. Климент Охридски".*
2. *Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (3 броя).*
3. *Студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томовете (9).*

4. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове (24).
5. Глава от колективна монография (3).
6. Университетски учебник, който се използва в училищната мрежа (1).
7. Университетско учебно пособие, което се използва в училищната мрежа (1).
8. Други материали, публикувани в представителни непедagogически формати (4).

Във време на труден преход на обществото ни, разтърсвано от прояви на корупция, нравствен дефицит и екзистенциална криза, педагогическото познание носи високата отговорност пред подрастващите за укрепване на онези ценностни и духовни опори в битийната ни реалност, които биха стимулирали проявата на хармоничност и хуманна насоченост в изграждането на разнообразните социални взаимоотношения и биха гарантирали изграждането на пълноценни личности.

Изследваната от доц.д-р Стракова педагогическа проблематика, посветена на важни теми, впечатлява със своята актуалност, изследователска проникновеност и добре организирана концептуална състоятелност. В своите проучвания авторката дава отговори на фундаментални теоретични въпроси и въпроси, отнасящи се до организацията на реалната педагогическа практика. Най-общо, цялостното творчество на авторката е проектирано в няколко тематични области: *гражданско образование, антикорупционно образование, ценностно-ориентирано нравствено възпитание; професионално образование; социално включване и социална интеграция*. Между изследваните области съществува съдържателна обвързаност, която от една страна позволява прецизно очертаване на изследваните педагогически територии, техните предмет-обектни полета и от друга страна открива техните сечения и зависимости на различни равнища на пресичане и влияния в общото смислово поле на „човекознанието“.

Проблемите, свързани с гражданското образование устойчиво привличат интереса на доц. д-р Лиляна Стракова. Те са разгледани на различни информационни и ценностно-осмислени равнища: като *философска идея* в историческото развитие на демократичното общество, като *образователна цел* в контекста на общоевропейските нормативни документи, като *интегриращ фактор* във формалното и неформалното образование, като *ценностно постижение* в развитието на личността. Тази насоченост позволява на авторката да представи в пълнота многопластовите измеренията на гражданското образование – *неговата актуалност и същност, компоненти и равнища на приложимост, етапи на осъществяване, технологична специфика в рамките на различните образователни системи, проблемни сфери, свързани с неговото осъществяване*.

Гражданското възпитание, като основен компонент на гражданското образование и като ценностно постижение не се разглежда самоцелно и капсулирано, а в рамките на цялостното възпитание и изграждане на подрастващите. Открояват се важни връзки и зависимости между отделните аспекти на възпитанието и гражданско поведение на

учениците, съотнесено към възрастовото им развитие (генезиса на мислене, емоцията, усвояването на правила, механизмите на приобщаването към правилата на социума, ролята на поощренията, изграждането на социални умения). Много коректно и задълбочено авторката разкрива същността на гражданското възпитание както във формална, така и в неформална среда, каквато е училищната. Точно в този план са подчертани интегративните му функции, реализирани чрез междупредметните връзки при отделните учебни предмети на изучаваното учебно съдържание и възможностите на извънкласните дейности, които подпомагат стимулирането на детската инициатива и самоактуализацията в контекста на изпълнението на социално-значими дейности и така до постигането на социално приемливо поведение. Предмет на съдържателен анализ стават: стандартите за гражданско образование, правата на децата, темите за особеностите на нравственото развитие на малките ученици, формирането на антикорупционна култура на базата на актуални знания, представени в сто систематизирани отговора, разпределени в няколко раздела: „Определения, Закони и корупция, Корупция в обществения живот, Корупция в България“. Емпирично са проучени основните съвременни измерения на гражданството, които следва да се реализират в условията на формалното и неформалното образование. Авторката разкрива съдържателно политическото, културното и икономическото измерения на този процес на изграждане и придава изключително значение на възпитанието и основните ценностно ориентирани алгоритми, залегнали в съвременната образователна парадигма и повлияни от християнското учение: *уважение към другия, взаимопомощ, съпричастност, милосърдие*.

Изводите до които достига доц.д-р Лиляна Стракова не са осъществени умозрително, а на базата на проведени изследвания, които включват и наблюдения, и жив контакт с различни общности. В своите изследователски търсения, авторката се ориентира към нерешените проблеми на практиката, отнесено към работата на учителя. Предлагат се варианти на квалификация по проблемите на гражданското образование, с цел издигане на професионалната компетентност на учителя. Специален акцент се поставя върху ценностния подход в образованието, като гарант за оличностяване и хуманизиране на образователния процес и неговото изпълване със смисъл както за учениците, така и за учителя. Осъществените проучвания коректно съчетават различните постановки на известни автори с ярко изразяваната изследователска позиция на кандидатката. Те откриват перспектива за по-нататъшно задълбочаване и разширяване кръга на проучванията, свързани с изграждането на пълноценни личности.

Хабилитационният труд „Граждански ценности и гражданско образование“ представя в пълнота многогодишните изследователски проучвания и постижения на доц.д-р Лиляна Стракова, свързани с гражданското възпитание на още по-ярко изразено концептуално равнище, отразяващо промените в социалния контекст и възможните вариативни технологични решения за постигане на ценностно-ориентирани възпитателни резултати. Трудът съдържа два основни раздела. Първият е насочен към представяне и

анализ на ценностите на гражданското общество в тяхното историческо развитие – от древността до днес. Вторият раздел поставя акцент върху същността, подходите и моделите при изследването на ценностно базираното гражданско образование. Универсалните християнски ценности се разглеждат като „основа на европейската цивилизация и ориентир във времето за постигане на по-добри човешки отношения“. А целите на гражданското образование се представят сполучливо чрез възможностите на таксономичния подход. Съдържателните аспекти на усвояването на граждански/демократични ценности от учениците и младите хора са дефинирани в четири основни направления: *политическо и правно*; *социално* с акцент върху социално-емоционалното учене и гражданското образование; *социокултурно и икономическо*. Разглеждат се и някои съвременни измерения на европейското гражданство. Тази методологична широта и прецизност в дефинирането правят съдържанието на труда подчертано стойностно и провокират индивидуално включване на читателя в конструктивен задочен диалог за очертаване на реалии, за търсене на влияния, за маркиране на стратегии и техники на работа.

Темата за гражданското образование естествено се вплита в темата за нравственото и антикорупционното възпитание. В колективната монография „Корупцията в сто отговора“ доц.д-р Лиляна Стракова дава интересни отговори на редица въпроси, свързани с корупцията в образованието: Какво представлява антикорупционното образование? Какви са основните теми и техните информационни ядра при преподаването на антикорупционна тематика? Кои са методите за преподаване в рамките на гражданското образование? Формирането на социални умения и стимулирането на лична инициатива на подрастващите се разглеждат като предпоставка за формирането на антикорупционна култура. В свои публикации(33, 42, 44, 45, 46), доц.д-р Л.Стракова определя статута на академичния омбудсман като посредник, като съветник, като катализатор на перспективна промяна. Темата за корупцията, както споделя авторката, е и деликатна и дискуссионна. Това, обаче, не я разколебава на практика да прояви активност при създаването на академичен омбудсман в СУ „Св.Климент Охридски“ и да участва в разработването на документация, очертавайки конкретни сфери на проява на корупционни практики като: нередности при провеждането на учебния процес във висшето училище; проява на субективизъм при определяне на нормативите за учебна натовареност; злоупотреба с правомощия на ръководни органи; нарушения от страна на администрацията и др. Тази нейна активност може да бъде разглеждана като изключителна заслуга, доказваща освен изследователска ангажираност и висока степен на гражданско съзнание.

Социалната работа е друга тема в проучванията на доц.д-р Л.Стракова. Ангажираността ѝ като *създател* на документация в новата университетска специалност „социални дейности“ и *преподавател* по фундаментални дисциплини ѝ дава свободата да търси нови перспективи в работата на социалния работник. Методологична основа в нейните проучвания е ценностният подход. Разкрита е неговата интегрираща роля на индивидуално ниво и на ниво социална система. Коментирана е йерархията на базовите

ценности в социалната работа: човешките права, социалната справедливост, правото на избор, свободата. Разглеждат се теми, свързани със спецификата и значимостта на *социалното предприемачество* на равнища: основно, средно и висше образование; *антидискриминационната европейска политика* в социалната работа. Интересна тема, която автократата проследява в пълнота е свързана с теоретичните и емпирични проекции на груповата терапия. Авторката систематизира и коментира подробно „съществените фактори за личностна промяна“, именно: усвояването чрез придобитата информация на нови когнитивни структури; създаване на позитивна емоционална нагласа и житейска перспектива; изграждане на нови модели на социална изява; развитие на емпатийно поведение; възвръщане на социалния и емоционален комфорт и сигурност.

Доц.д-р Л.Стракова участва в много други проучвания, насочени към актуална проблематика като маркира тенденции и търси адекватни отговори, значими както за училищната, така и за социалната практика. Такива са темите за професионалното образование и измерване на обучението и възпитанието в предприемачество чрез очертаване на количествените и качествени индикатори. Подробно е анализиран европейският опит и възможностите за неговото прилагане в българската образователна система. Авторката е участник в представително екипно социологическо проучване, в което чрез богат изследователски инструментариум се изследват и класифицират причините за отпадането на децата от училище. Очертава се профилът на децата и техните проблеми, както и профилът на отделните семейства и социалната среда, в която децата израстват. Обхванати са оценките и мненията на различни целеви групи и това прави резултатите от изследването изключително актуални и значими. Доц.д-р Лиляна Стракова разработва и деликатни теми, свързани със сексуалното и полово възпитание, подобряване на здравната култура на подрастващите, работа с малолетните и непълнолетни майки роми, при които - от една страна ранното майчинство блокира тяхното по-нататъшното образование и от друга страна – води до деформации в отглеждането и възпитанието на техните деца.

В хода на изследователските търсения, доц.д-р Лиляна Стракова отделя и специално място за професионалното израстване на учителите – уменията им за работа с учениците, нуждата от перманентно обогатяване на тяхната квалификация.

Оригинални научни приноси, с приложени съответни доказателства:

Приемам отбелязаните от доц.д-р Л.Стракова научни приноси, които обобщено могат да се представят така:

- Предложена е научно обоснована аргументация за приложението на ценностния подход като методологична основа при изследване на организационно-функционалните и съдържателни аспекти на гражданското образование;
- Постигната е коректна систематизация и обогатяване на идеите за същността, целите, съдържанието и методите на гражданското образование в

демократизиращото се съвременно училище и в извънучилищната социална среда;

- Предложени са ценностно-ориентирани конкретни иновативни технологични решения за осъществяване на гражданското образование, съчетаващи потенциала на древногръцките идеи, идеите на просвещението, българската традиция и най-новите научни изследвания;
- Очертани и конкретизирани в теоретичен и практически план са потенциалните възможности и реалното приложение на компетентностния подход в хода на гражданското и антикорупционно образование;
- Разработени са действащи учебни програми по гражданско образование и по антикорупционно образование за подготовката на студенти по Педагогика, Неформално образование и Социални дейности в Софийския университет „Св. Климент Охридски“;
- Утвърден и апробиран е модел за интеграция между формалното и неформалното образование;
- Създаден е педагогически инструментариум за нравствено развитие на учениците от началното училище в рамките на гражданското образование;
- Систематизирани са стратегии и техники за социално включване, социална интеграция и повишаване качеството на живот на уязвими социални групи;
- Очертаване на типичните педагогически причини за отпадането на децата от училище в България;
- Осъществено е участие в изграждането на модел за работа на университетския омбудсман, ориентирано към антикорупционна дейност;
- Разработена е действаща учебна програма за антикорупционно образование на модулен принцип;
- Обоснована е ролята на учителя и на учителската професия за приобщаването към ценностите на гражданското общество.

Заключение:

Доц.д-р Лиляна Стракова е ерудиран учен, високо оценяван от студентите, преподавателите от различните университетски научни направления, широката учителска аудитория и социалните работници. Тя е надежден партньор в осъществяването на актуални и социално-значими научни проучвания и откриване на важни закономерности. Научният спектър от изследователските ѝ интереси се характеризира с дълбочина, смислова състоятелност и перспективност.

Доц.д-р Лиляна Стракова отговаря изцяло на минималните национални изисквания от ЗРАСРБ.

Цялостният анализ на преподавателската, изследователската и творческа дейност на **доц.д-р Лиляна Иванова Стракова** ми дава основание да препоръчам убедено на уважаемото Жури да оформи предложение до ФП при СУ „Св.Климент

Охридски“ за заемане от кандидатката на академичната длъжност „Професор“, по професионалното направление 1.2. Педагогика (Гражданско образование, Антикорупционно образование).

11.07.2021 г.

Рецензент:

Проф.д-р Емилия Василева